

Федчук Лілія, канд. філол. наук, доцент кафедри філологічних та природничих дисциплін Національного авіаційного університету

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У пропонованій публікації розглянуто рольову гру як ефективний метод розвитку комунікативних умінь у студентів-іноземців на заняттях з української мови, зосереджено увагу на функціональній ролі цього методу, розкрито його сутність, запропоновано методичні рекомендації щодо майстерної підготовки та проведення рольової гри, наведено приклад її застосування.

Ключові слова: українська мова як іноземна, активні методи навчання, рольова гра, діалогічне мовлення, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Володіння українською мовою є однією із беззаперечних умов фахової компетенції громадянина, який здобуває вищу освіту в Україні. Викладачі-філологи серед методів практичного навчання мовленнєвої діяльності особливу роль відводять рольовим іграм.

Стан дослідження проблеми. Різні аспекти рольової гри розглядалися в публікаціях значної кількості вітчизняних дослідників. Зокрема, загальну характеристику цьому методу активного навчання дали у своїх публікаціях Л. Карамушка, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Штепа та ін. Застосування рольової гри на заняттях української мови професійного спрямування вивчали Т. Крашеніннікова, А. Подворчан, О. Попова, Н. Науменко. Ефективність використання рольової гри у процесі вивчення іноземних мов доводили М. Алексеєва, О. Бровкіна, О. Ломаченко, Т. Олійник, З. Підручна, І. Школа, І. Якубовська. Але, незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених рольовим іграм, застосування цього методу в навчанні української мови студентів-іноземців вивчене ще недостатньо.

Мета дослідження – розкрити особливості використання рольової гри як дієвого методу формування в іноземних студентів комунікативних умінь на заняттях з української мови.

Виклад основного матеріалу. За визначенням О. Пометун і Л. Пороженко, рольова гра – це «гра, в якій діти деруть на себе різноманітні соціальні ролі (батька, матері, лікаря, дитини і т.д.) у спеціально створених сюжетних умовах» [5, с. 181]. Дослідниці відносять рольову гру до групи інтерактивних технологій ситуативного моделювання. З. Підручна вдало порівнює рольову гру з виставою в театрі, а студентів, які успішно виконують свої ролі, – з маленькими дітьми, що грається в лікарів, школу, батьків тощо [4, с. 84]. У ході розігрування рольової гри студенти виконують ролі, задані певними ситуаціями, які вимагають від гравців особливої мовленнєво-етичної поведінки та вживання відповідних лексичних одиниць і граматичних структур.

Дієвість рольовій грі забезпечують перш за все її функціональні ролі. Узагальнення матеріалу, викладеного у відповідній науково-методичній літературі [див., зокрема: 2; 3; 4 та ін], та власного педагогічного досвіду дозволили виділити низку таких важливих функцій рольової гри, як: *навчальна* (сприяє швидшому запам'ятовуванню лексичних одиниць і невимушеному засвоєнню граматичного матеріалу); *комунікативна* (є дієвим засобом формування комунікативних умінь, зокрема таких, як вміння починати розмову та постійно підтримувати її вдалими питаннями, уважно слухати співрозмовника, ставити навідні питання у разі потреби, погоджуватися зі співрозмовником чи спростовувати його думку тощо); *розвивальна* (розвиває творчі здібності учасників, вміння логічно мислити, аналізувати, синтезувати, узагальнювати, порівнювати, виділяти найсуттєвіше, переконувати, утримувати увагу); *виховна* (виховує кмітливість, вміння керувати своєю поведінкою, активізує пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти); *мотиваційна* (викликає зацікавленість у вивченні навчального предмета); *соціальна* (зміцнює дружні стосунки в студентському колективі, формує вміння орієнтуватися в будь-якій проблемній ситуації й швидко знаходити вихід з неї); *діагностична*

(дозволяє виявити рівень сформованості певних знань і вмінь та інтелектуальних здібностей, критично оцінити себе й одногрупників); *адаптаційна* (допомагає студенту-іноземцю швидше адаптуватися до україномовного середовища, подолати комунікативний бар'єр, підготуватися до ситуацій повсякденного спілкування); *емоційно-психологічна* (створює атмосферу комфорту, розслабленості, радості від успішно виконаної роботи); *естетична* (забезпечує засвоєння норм культури поведінки під час спілкування); *розважальна* (викликає почуття задоволення).

Немаловажну роль для досягнення бажаної результативності в застосуванні рольової гри відіграє усвідомлення викладачем її структури та етапів проведення. Рольова гра передбачає наявність таких п'яти структурних елементів: сюжету (певної мовленнєвої ситуації, яка буде відтворюватися в грі); ролей, які потрібні для розігрування сюжету; реальних відносин між учасниками гри; ігрових дій як засобу реалізації цих ролей; заміщення реальних предметів ігровими чи уявними (у разі потреби) [4, с. 85-86]. Реалізується досліджуваний метод активного навчання за чотири етапи: підготовчий, організаційний, дійовий (змістово-діяльнісний) та підсумково-аналітичний [1, с. 52]. На першому етапі викладач формулює тему та завдання гри, обирає мовленнєву ситуацію, продумує сюжет і сценарний план його розгортання. На другому етапі здійснюється ознайомлення студентів зі змістом гри та правилами її проведення, вибираються учасники гри та розподіляються ролі між ними. Третій етап – це безпосередньо сама гра, у ході якої її учасники виконують певні мовленнєві дії. На останньому етапі обговорюються результати гри та оцінюється робота її учасників.

Застосування рольової гри – процес не з легких. Щоб рольова гра була проведена успішно, до неї потрібно ретельно готуватися. У процесі її підготовки, організації та проведення слухними стануть певні методичні рекомендації:

1. Обов'язково підпорядкуйте рольову гру тій дидактичній меті, яку треба досягти в ході заняття. Це може бути засвоєння базових лексико-

граматичних одиниць з тієї чи іншої розмовної теми чи певна граматична тема, озвучена студентам на початку заняття.

2. Намагайтеся залучити до рольової гри якомога більшу кількість студентів. В ідеалі це мають бути всі, присутні в аудиторії. При цьому рішучі студенти можуть виконувати ролі безпосередніх учасників розмови, а всі інші будуть не просто спостерігачами, а арбітрами. Продумайте й чітко сформулюйте завдання і учасникам гри, і оцінювачам їхньої роботи. Ці завдання повинні бути чітко прописані в умовах гри. Кожен зі студентів має знати, що він повинен робити.

3. Правила проведення рольової гри необхідно розробляти з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей студентів і їхнього суб'єктивного життєвого досвіду.

4. Застосуванню рольової гри, зокрема складанню та розігруванню діалогів, має передувати лексично-граматична робота, спрямована на повторення (засвоєння) базових мовних одиниць (лексем і синтаксичних конструкцій), які можуть бути використані учасниками гри в процесі виконання своїх ролей. Наступним кроком має стати поступова підготовка до розігрування гри з урахуванням принципу нарощування труднощів: спершу даємо студентам зовсім прості завдання, а далі їх поступово ускладнюємо. Так, можна почати з читання за особами (за ролями) запропонованих діалогів, потім попросити студентів доповнити неповні діалоги репліками-відповідями чи репліками-питаннями і тільки після цього поставити завдання скласти й розіграти свій діалог за опрацьованими раніше зразками.

6. Викладач повинен пильно спостерігати за ходом гри та вправно керувати нею: у разі необхідності спрямовувати її в потрібне русло, активізувати її хід заздалегідь продуманими прийомами, підбадьорювати тих, хто почуваеться ніяково.

7. Рольова гри буде набагато результативнішою, якщо завершиться обговоренням її результатів: обміном думками учасників гри, спостерігачів та викладача щодо вдалих і невдалих моментів гри та тих труднощів, з якими,

можливо, стикнулися всі присутні; оцінювання учасників щодо рівня засвоєних ними знань.

8. Подбайте про створення на занятті доброзичливої атмосфери, студенти мають почуватися не скуто, а вільно й розслаблено.

Крім розігрування за зразком традиційних діалогів до тієї чи іншої мовленнєвої ситуації (як-от: «У бібліотеці», «Біля квиткової каси на залізничному вокзалі», «В магазині одягу» тощо), ефективною, як свідчить власний досвід роботи, є рольова гра «Екзамен». Цінність цієї гри в тому, що її можна застосовувати під час вивчення будь-якої граматичної теми. Використовується вона, як правило, на завершальному етапі заняття, після пояснення викладачем правил граматики та виконання студентами кількох вправ на застосування виучуваного матеріалу. Так, наприклад, на занятті з вивчення іменників у місцевому відмінку на позначення місця всі студенти об'єднуються в пари й отримують однакові дидактичні картки з описом змісту гри: «Мовленнєва ситуація: іспит з української мови як іноземної. Учасники гри: «студент» і «викладач». Дії «студента»: дати відповіді на питання, вживаючи у правильній відмінковій формі слова, написані в дужках. Дії «викладача»: уважно слухати студента, порівнюючи те, що він скаже, із запропонованими орієнтовними зразками; коментувати правильність кожної відповіді студента і, зрештою, оцінити його роботу за такими критеріями: одна правильна відповідь – 0,25 бала». Далі на дидактичній картці розміщується таблиця з двома стовпцями, заповненими відповідним фактичним матеріалом. Перший стовпець призначений для «студента». Тут містяться питання, як-от: 1) Де ви народилися? (Китай); 2) Де ви зараз здобуваєте вищу освіту? (Україна); 3) Де в Україні ви навчаєтеся? (Національний авіаційний університет); 4) Де розташований ваш університет? (Київ, проспект Любомира Гузара, будинок 1) і т.д. Таких речень-питань має бути не менше 20, щоб навичку вживання іменників у виучуваному відмінку довести до автоматизму. Учасник гри, який виконує роль «студента», під час розігрування гри повинен приховати папером другий стовпець, призначений для «викладача». Тут містяться очікувані

відповіді на кожне запитання, наприклад: 1) Я народився (народилася) в Китаї; 2) Зараз я здобуваю вищу освіту в Україні; 3) В Україні я навчаюся в Національному авіаційному університеті; 4) Мій університет розташований у Києві, на проспекті Любомира Гузара, у будинку № 1. Розігрування цієї гри дає можливість кожному студенту побувати і в ролі студента, і в ролі викладача, а отже, попрактикуватися ставити питання, що починаються зі слова «Де?» і відповідати на них.

Висновки. Правильно організовані й вправно проведені рольові ігри є дієвим методом, регулярне застосування якого на заняттях з української мови як іноземної значною мірою інтенсифікує навчальний процес: сприяє кращому засвоєнню студентами виучуваного лексико-граматичного матеріалу та виробленню умінь вільно застосовувати його в різних мовленнєвих ситуаціях для розв'язання певних життєвих проблем.

Список використаних джерел

1. Балашова С. Навчально-рольова гра у формуванні дослідницьких умінь студентів. *Початкова школа*. 2005. № 6. С. 52–56.
2. Бровкіна О. В., Турчин К. В. Рольові ігри на заняттях з іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Випуск 61. Том 1. С. 202–207.
3. Зайцева Д. О., Медведєва О. Ю., Рябчук І. О., Строєнко Н. Г., Леонтєва І. О., Катрич А. В. Рольова гра як засіб розвитку комунікативної компетентності студентів морських вищих навчальних закладів. *Водний транспорт* : збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій. Київ ДУІТ, 2021. Випуск 2 (33). С. 109–118.
4. Підручна З. Використання рольової гри при навчанні студентів іншомовного спілкування. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2007, № 5, С. 84–88.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ, Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.